

Presentasjon av LDOs CERD-rapport 24.10.18

v/Likestillings- og diskrimineringsombud Hanne Bjurstrøm

(Del I Innledning: Om CERD og vår tilsynsrolle)

Velkommen til denne lanseringen av vår nye tilsynsrapport til FN om status for norske myndigheters oppfyllelse av FNs konvensjon om avskaffelse av alle former for rasediskriminering. Også kalt rasediskrimineringskonvensjonen eller bare forkortet til CERD.

Norge ratifiserte rasediskrimineringskonvensjonen i 1970. Norske myndigheter hadde allerede tilsluttet seg andre menneskerettighetskonvensjoner, men påtok seg med ratifiseringen av CERD et enda tydeligere ansvar for å sikre at alle i Norge får oppfylt sine menneskerettigheter uten diskriminering, ekskludering eller mangel på inkludering på grunn av rase, hudfarge, avstamning eller nasjonal eller etnisk opprinnelse. Dette må myndighetene rapportere til FN om hvert fjerde år.

Jeg er likestillings- og diskrimineringsombud, og sammen med mine ansatte har vi et lovpålagt mandat til å føre tilsyn med statens oppfyllelse av CERD. Vi sender derfor inn en egen tilsynsrapport hvert fjerde år.

Den 5. og 6. desember i år vil FNs ekspertkomite for CERD gå gjennom statens rapportering, vår rapportering og rapportering fra Sametinget og sivilt samfunn og eksaminere regjeringen om deres arbeid med å følge opp forpliktelsene i konvensjonen. Regjeringen vil da være representert ved statsråd Linda Hofstad Helleland som ansvarlig minister for likestilling og ikke-diskriminering, og jeg er glad for at du er her i dag. Jeg er glad for at også statssekretær Kristin Holm Jensen er her fra Kunnskapsdepartementet som har politisk ansvar for utdanning og integrering.

(Del II: Om rapportens tema)

Så til rapporten. Hva melder til FN når det gjelder rasisme og diskriminering og mangel på inkludering i Norge i 2018? Vi har prioritert fire tema som vi mener det er særlig viktig å ha en innsats på fremover når det gjelder å hindre diskriminering og fremme likestilling og inkludering. Disse er:

1. Hatytringer og hatkriminalitet
2. Skole og utdanning
3. Arbeid og kvalifisering
4. Kjønnbasert vold

Skole og utdanning og arbeid og kvalifisering dreier seg om samfunnsområder som er grunnleggende viktige for oss alle, og der diskriminering og mangel på inkludering kan ha alvorlige konsekvenser både for den enkelte og på et samfunnsnivå.

Hatytringer og hatkriminalitet og kjønnbasert vold er samfunnsfenomener som hindrer mennesker i å kunne delta fullt ut i samfunnet, og som også påfører folk frykt og skader.

Vi har i denne rapporten sett behov for å løfte blikket og se på disse samfunnsområdene og samfunnsfenomenene i sammenheng med overordnede utviklingstrekk i samfunnet. Jeg skal derfor gi dere dette overordnede blikket sammen med noen dykk ned i de fire temaene for rapporten.

(Del III: Tre hovedutfordringer på et overordnet samfunnsnivå sett i sammenheng med de fire temaene for vår rapport)

Vi melder om tre hovedutfordringer på et overordnet samfunnsnivå.

(Hovedutfordring 1)

Den første hovedutfordringen på et overordnet samfunnsnivå er at det har blitt et hardere ytringsklima. Dette kommer til uttrykk ikke minst i kommentarfelt og i sosiale medier. Muslimer er særlig utsatt, men også jøder, rom, samer, asylsøkere og andre grupper utsettes for hets og fiendtlighet. Parallelt har den organiserte rasismen og nynazismen blitt mer synlig. Videre er det i Norge, som ellers i Europa, en utbredt skepsis til muslimer som det er all grunn til å være oppmerksom på. Dette handler om negative generaliseringer i form av fordommer. Vi etterlyser tydelige politikere som aktivt motarbeider den negative utviklingen i holdninger og ytringer.

Samtidig påpeker vi at befolkningens holdninger er sammensatte og går i ulike retninger. Det er viktig å få fram utviklingstrekkene som viser at stadig flere i befolkningen blir mer positive til innvandrere og innvandring, og at et flertall mener at forholdet mellom innvandrerbefolkningen og resten av befolkningen går seg til over tid.

(Hovedutfordring 2)

Den andre hovedutfordringen vi melder om på et overordnet samfunnsnivå er sosioøkonomisk ulikhet der innvandrere og deres etterkommere sett under ett kommer betydelig dårligere ut på viktige levekårsvariabler. Vi har ikke tilsvarende statistikk for nasjonale minoriteter eller samer fordi Norge ikke fører offentlige registre basert på etnisitet.

Over halvparten av barna som lever i familier med vedvarende lav inntekt er innvandrere eller etterkommere av innvandrere. Det er ikke unaturlig å se dette i sammenheng med at en viss andel av disse familiene er nye i landet, og at foreldrene ikke har etablert seg med selvstendig inntekt.

Men vi må også se denne tydelige økonomiske ulikheten i lys av at mange ikke får tilgang til ordinært arbeid, ikke får arbeid etter deres kvalifikasjoner eller er i lavinntektsjobber. Og at en del ikke får tilbud om kvalifiseringstiltak som er tilpasset deres utgangspunkt og behov.

Det er bra at myndighetene er opptatt av å forbedre introduksjonsordningen for nyankomne. NAV har på sin side erkjent at deres kvalifiseringstiltak for etablerte innvandrere ikke treffer de som jeg vil si kanskje trenger det aller mest.

Jeg vil oppfordre myndighetene om å være tøffere mot diskrimineringen som skjer i arbeidslivet. Vi viser til forskning om unge med mastergrad fra Norge som bruker lenger tid på å komme inn i norsk arbeidsliv enn deres medstudenter uten at det er mulig å avdekke andre årsaker enn at de har en synlig innvandrerbakgrunn. Vi viser i rapporten til forskning som viser ingen objektive grunner til at en person med innvandrerbakgrunn som er kvalifisert til en jobb i staten ikke får den mens en annen med lavere kvalifikasjoner uten innvandrerbakgrunn blir ansatt. Dette betyr ikke at arbeidsgivere flest har et ønske om å diskriminere, men annerledeshet blir en ulempe hvis arbeidsgivere ikke er bevisst på hvordan deres stereotyper og opplevelse av personlig kjemi i møte med jobbsøkere virker inn på deres rekruttering. Diskriminering i arbeidslivet må gis mer oppmerksomhet, og vi anbefaler at

myndighetene blant annet sørger for at statlige arbeidsgivere gis kunnskap om hvordan de kan få til likeverdig rekruttering i praksis.

Vedvarende lav inntekt og usikre arbeidsforhold har konsekvenser for andre sider av folks liv som boforhold. Dette skriver vi også kort om i rapporten.

Skole og utdanning er viktig for å sikre en jevnere sosioøkonomisk fordeling i befolkningen. Skolegang har konsekvenser for senere deltakelse i arbeidslivet, og arbeidslivet i Norge setter stadig høyere krav til utdanning. Det er da særlig gledelig at mange etterkommere av innvandrere gjør det like godt som sine medelever uten innvandrerbakgrunn på skolen, at mange tar høyere utdanning, og at jenter som er etterkommere utmerker seg ved å ta høyere utdanning i større grad enn alle andre i samme aldersgruppe.

Dette betyr at skolemyndighetene i Norge får til noe viktig som vi oppfordrer dere til å identifisere og videreføre. Men det betyr ikke at man kan slå seg til ro med et utviklingen går i riktig retning. Dere må stadig følge med på hvordan det går med ulike grupper i skolen. Det er veldig urovekkende at noen grupper av etterkommere kommer vesentlig dårligere ut enn resten av elevmassen i grunnskolen, og dermed også har et høyt frafall i videregående skole. Fullt så rart er det ikke at mange innvandrerelever som kommer hit i skolealder ikke presterer like godt som sine jevnaldrende. Det er likevel grunn til å peke på at noen jo klarer seg godt gjennom skolen selv om de har kommet hit i relativt høy alder, og igjen er det viktig å identifisere årsakene til dette og forsterke de tiltakene i skolen som gir god effekt.

Så skriver vi om en bitteliten gruppe i Norge som vi håper kan få mye mer oppmerksomhet fra myndighetene fremover, og det er elever med rombakgrunn. Vi er klar over at det ikke er gjort over natten å reparere det tillitsbruddet som rom har opplevd fra den norske staten gjennom den harde undertrykkningen de har vært utsatt for helt opp til nyere tid. Det krever at myndighetene på tvers av sektorer jobber kontinuerlig og langsiktig for å sikre alle rombarn en likeverdig utdanning. Vi gir fem konkrete anbefalinger til tiltak som vi mener kan bidra til dette.

Vår rapport omhandler også kjønnsbasert vold. Frihet fra vold er en forutsetning for å kunne leve selvstendig og delta på viktige samfunnsarenaer på like fot med andre. Vi skriver blant annet om situasjonen til ofre for menneskehandel som lever under ekstreme forhold. Vi anbefaler at myndighetene gir kvinner og menn som er ofre for menneskehandel den beskyttelsen og bistanden de har behov for.

Videre skriver vi om svikt i hjelpeapparatet når det gjelder samer som er utsatt for vold i nære relasjoner. Hjelpetjenestene mangler nødvendig kulturkompetanse og det er en mangel på språklig tilrettelegging som svekker forebyggingen og hjelpen til ofre for vold i nære relasjoner. Jeg tar til orde for en handlingsplan på dette området.

(Hovedutfordring 3)

Den tredje hovedutfordringen på et samfunnsnivå som kan trekkes ut av vår rapport er risikoen for økt polarisering og marginalisering. Dette henger sammen med de to forrige utfordringene jeg har vært inne på.

Et hardere ytringsklima og sosial ulikhet kan føre til polarisering og marginalisering. Fordomsfulle og hatefulle holdninger og ytringer skaper et bilde av «oss» og «dem» som splitter befolkningen og setter grupper opp mot hverandre.

Sosial ulikhet over et visst nivå kan skape sosial uro ved at grupper kan oppleve at de konkurrerer om knappe goder, tro at noen urettmessig får mer enn andre eller at noen får tilgang til velferdsgoder uten å ha gjort seg «fortjent» til det. Vi ser noen tegn til dette i dag, men Norge er langt fra enkelte andre land i Europa som opplever en mye sterkere grad av sosial uro og motsetninger mellom grupper.

Det er grunn til å advare mot en utvikling som kan gå i feil retning, men Norge har også veldig mange forutsetninger for å bygge ned diskriminerende barrierer og holdninger og få til økt likestilling og inkludering av innvandrere, deres etterkommere og av samer og nasjonale minoriteter.

Vi har en befolkning som i hovedsak lever godt sammen i mangfold. Vi har ikke så høy arbeidsledighet som mange andre land i Europa. Vi har et offentlig skolesystem som omfatter alle barn. Og vi har en utbygd velferdsstat. Dette gir gode forutsetninger for å kunne forebygge diskriminering og ekskludering og få til likestilling og inkludering.